

СТУД. ВОЛОВА О.В.  
НАУК. КЕРІВНИК ДІДЕНКО Є.О.

Київський національний університет технологій та дизайну

## ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО СТАБІЛЬНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ

*Розглянуто необхідність здійснення інноваційної діяльності як одного з пріоритетних факторів забезпечення економічного стабільного розвитку підприємств. Здійснено аналіз термінів щодо формулювання суті поняття “інновації” та представлено бачення класифікації існуючих підходів.*

**Ключові слова:** інновації, розвиток, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток.

**Постановка проблеми.** Сучасні економічні світові тенденції та практика розвинених країн свідчать про те, що в умовах високого рівня фінансових ризиків, впливу різних кризових чинників однією з головних проблем функціонування підприємств є забезпечення стійкого розвитку. Інноваційна діяльність стає тією рушійною силою, яка здатна забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках. З її розвитком пов'язують подолання кризового стану вітчизняної економіки, зростання обсягів виробництва, вихід на нові ринки, адаптацію підприємства до ринкового середовища. В умовах ринкової економіки, здатність генерувати й впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу стає однією з найголовніших умов забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності як національної економіки в глобальному конкурентному середовищі, так і окремих товаровиробників на конкретних ринках. Тобто, основним фундаментальним принципом економічного процвітання будь-якого підприємства і країни в цілому є постійне здійснення інноваційної діяльності і створення об'єктів промислової власності – основи випуску нової конкурентоспроможної продукції, впровадження нової технології, що забезпечують одержання надприбутку.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій** Дослідженню проблем інновацій та інноваційної діяльності присвячена низка праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема О. Амоши, Ю. Бажала, С. Бешелева, Т. Браїана, Л. Валлайцева, Ф. Валента, М. Войнаренка, В. Геєца, Ю. Гончарова, В. Горфинкеля, Ф. Гурвіча, М. Денисенка, С. Ілляшенка, Н. Краснокутської, Н. Кирич, М. Лапіна, А. Левінсона, В. Мединського, С. Покропивного, О. Прокопенка, В. Раппопорта, Б. Санто, О. Собко, Б. Твіса, В. Федоренка,

Л. Федулової, Х. Хауштайна, Л. Шаршукової, Й. Шумпетера, А. Черепа, Є. Уткіна, Р. Фатхуднінова, В. Семиноженка та ін.

**Невирішені раніше частини проблеми.** Незважаючи на значну кількість наукових праць та проведені дослідження щодо управління інноваційною діяльністю підприємств, окремі питання залишаються недостатньо розкритими, різні аспекти інноваційної діяльності розглядаються відокремлено, а комплексному виробленню концептуальних підходів щодо вдосконалення інновацій приділяється недостатньо уваги. Наявність вказаних проблемних аспектів щодо управління інноваційними напрямками вітчизняних підприємств та пошуків шляхів удосконалення менеджменту в сфері нововведень на основі зарубіжного досвіду зумовлює актуальність статті.

**Метою статті** є дослідження підходів до визначення сутності інновацій та встановлення ролі інноваційної діяльності підприємства в контексті його безпечного та ефективного функціонування на ринку.

**Виклад основного матеріалу досліджень.** Досліджуючи теоретичні основи інноваційної діяльності, насамперед, необхідно приділити увагу терміну “інновація”, який походить від англійського слова innovation, що в перекладі означає “введення новацій” або “втілення наукового відкриття”.

Термін “інновація” як нову економічну категорію ввів у науковий обіг австрійський (пізніше американський) вчений Й. Шумпетер (1883-1950) у першому десятилітті ХХ століття. У своїй роботі “Теорія економічного розвитку” (1911 р.) Й. Шумпетер вперше розглянув питання нових комбінацій змін в економічному розвитку (тобто питання інновації) і дав повний опис інноваційного процесу [1, с. 25]. Він виділив п'ять типів нових комбінацій змін або інновацій [2, с. 159]: виробництво нового продукту, чи відомого продукту в новій якості, впровадження нового методу виробництва, залучення для виробничого процесу нових джерел сировини, освоєння нового ринку збуту, а також впровадження нових організаційних форм.

Активно проблемами інновацій почали займатися у 60-ті роки ХХ століття у зв'язку з прискоренням розвитку науково-технічного прогресу. Однак ще до сьогодні у світовій економічній літературі немає однозначного визначення поняття “інновація”. Це пояснюється тим, що воно перебуває у постійному розвитку і доповнюється різними аспектами, які враховують особливості та вимоги певного етапу розвитку економіки та суспільства.

Існує багато підходів до формулювання поняття “інновація”, окремі із них представлено у табл. 1.

**Таблиця 1** Наукові підходи до формулювання поняття “інновації”

Автор	Сутність поняття	Джерело
1	2	3
<b>Інновація як цільова зміна</b>		
Ф. Валента	Зміна в первісній структурі виробничого механізму, тобто перехід від його внутрішньої структури до нового стану: стосується продукції, технології, засобів виробництва, професійної, кваліфікаційної структури робочої сили, організації; зміни з позитивними і негативними соціально-економічними наслідками.	[3]
Л. Водачек	Цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи (кількісна, якісна, в будь-якій сфері діяльності підприємства).	[1]
М. Хучек	Це зміни в техніці, технології організації, екології, економіці, а також в соціальному житті підприємства.	[1]
Й. Шумпетер	Зміни з метою впровадження і використання нових видів товарів споживання, нових виробничих і транспортних засобів, ринків та форм організації в промисловості.	[2]
Ю. Яковець	Якісні зміни у виробництві, які можуть належати як до техніки і технології, так і до форм організації виробництва і управління.	[3]
<b>Інновація як процес</b>		
Т. Брайан	Процес, в якому інтелектуальний товар – винахід, інформація, ноу-хау або ідея, – набуває економічного змісту.	[3]
С. Валдайцев	Освоєння нової продуктової лінії, що ґрунтується на спеціально розробленій оригінальній технології, яка здатна вивести на ринок продукт, що задовольняє не забезпечені існуючою пропозицією потреби.	[3]
В. Мединський, Л. Шаршукова	Суспільний, технічний економічний процес, що приводить до створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень.	[3]
В. Раппопорт	Практичне здійснення якісно нових рішень, сутність та зміст стратегії підприємства.	[3]
Б. Санто	Суспільний, технічний, економічний процес, практичне використання ідей, винаходів, які приводять до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій, орієнтованих на економічну вигоду, прибуток, додатковий дохід, охоплює весь спектр видів діяльності від досліджень і розробок до маркетингу.	[1, 5]
Б. Твісс	Процес нововведення як передача наукового або технічного знання «безпосередньо у сферу потреб споживача; продукт при цьому перетворюється у носія технології».	[1]

В. Федоренко	Це процес, спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне удосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм.	[1]
Х. Хауштайн	Впровадження в практику, здійснення та використання ідеї, пропозиції, науково-дослідного рішення, моделі.	[3]
Інновація як результат		
С. Бешелев, Ф. Гурвич	Як сам реалізований в суспільному виробництві науковий або технічний результат, так і процес його використання.	[4]
М. Денисенко	Інновація – це результат впровадження новацій з метою змін в об'єкті діяльності та одержання економічного, соціального, або іншого виду ефекту.	[7]
С. Ілляшенко	Кінцевий результат діяльності зі створення і використання нововведень, втілених у вигляді удосконалених або нових товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності функціонування підприємств.	[5]
А. Левінсон	Результат, підсумок попередньо проведеної наукової, практичної, організаційної роботи.	[3, 6]
С. Покропивний	Інновація – впровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів.	[1]
Є. Уткін	Об'єкт , який впроваджений у виробництво в результаті проведення наукового дослідження або відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога; характеризується більш високим технологічним рівнем, новими споживчими якостями товару або послугами порівняно з попереднім продуктом; виробнича, організаційна, фінансова, науково-дослідна, навчальна та інші сфери, що забезпечують економію затрат або умови для економії.	[4]
Р. Фатхутдінов	Кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або інших видів ефекту.	[8]
П. Харів, О.Собко	Інновація – це результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально- економічних новинок, який може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу.	[6]

Вище наведені визначення інновації певною мірою знайшли своє відтворення у Законі України “Про інноваційну діяльність”, де інноваціям надається узагальнене визначення [9]. Відповідно до нього інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного,

комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Таке визначення у значній мірі концентрує увагу на основних складових інновації та меті здійснення інноваційної діяльності.

Роль інновацій у сучасній економіці надзвичайно швидко зростає. І якщо ще донедавна впровадження інновацій було крайнім заходом у жорсткій конкуренції на ринку, то тепер вони стали необхідністю функціонування будь-якого підприємства в швидкозмінних та нестабільних умовах. Інновація покликана не лише до зниження собівартості, ціни та зростання прибутку, але й до створення нових потреб, підвищення іміджу, відкриття і захоплення нових ринків збуту тощо [3, 8]. Здійснення інноваційної діяльності, що пов'язана з отриманням, відтворенням нових наукових, науково-технічних знань та реалізацією їх в сфері економіки, забезпечує розвиток підприємства, орієнтований на підвищення результативності його діяльності шляхом змін [4]. Під змінами слід розуміти перехід з одного стану в інший, що вважається кращим, більш ефективним та доцільним для діяльності підприємства [5].

Головною встановленою фахівцями складністю здійснення змін на підприємствах у розвинених країнах є визначення оптимального співвідношення між підтримкою стабільності існуючої системи та проведенням необхідних перетворень, у чому і полягає одне з головних завдань управління суб'єктом ринку. У вітчизняній же практиці основною проблемою діяльності особливо промислових підприємств є істотна нестача фінансово-інвестиційних ресурсів спрямованих на подальший інноваційно-орієнтований розвиток [10].

Конкретна ціль інноваційної діяльності являє собою низку результатів, що забезпечують успішність заходу і вимагають певних інвестиційних ресурсів та організаційних зусиль. Цілі інноваційної діяльності мають ряд ознак, зокрема [3, 7]: визначають склад компонентів інноваційного потенціалу та характер взаємозв'язків між ними, відображають інтереси споживачів та власників підприємства, виступають основою для побудови системи критеріїв та показників, що, в свою чергу, визначають результативність інноваційної діяльності.

Але важливої ролі інноваційна діяльність підприємства набуває в контексті створення та підтримки на належному рівні його економічної безпеки. Вона представляє собою стан суб'єкта господарювання, обумовлений достатнім рівнем ефективності використання наявних ресурсів, що забезпечує стабільний розвиток підприємства за рахунок його адаптації до умов функціонування й ефективної протидії загрозам і негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища

на основі мінімізації втрат з метою реалізації обраної стратегії діяльності [11, с. 6]. До її складових можна віднести: фінансова, управлінська, кадрово-інтелектуальна, виробнича, маркетингова, комерційна, інформаційна, законодавчо-правова, екологічна та силова, – кожна з яких не може забезпечуватися без урахування інноваційно-орієнтованого розвитку.

Відповідно до зазначеного вище, ґрунтуючись із сутності даної економічної категорії, як бажаного стану підприємства на ринку, можна зробити висновок, що однією з головних цілей інноваційної діяльності підприємства є забезпечення та підтримка достатнього рівня його конкурентоспроможності й економічної безпеки. Тому виникає потреба здійснення постійного й ефективного управління інноваційною діяльністю підприємства, яка обов'язково призводить до виникнення кількісних та якісних змін характеристик сфер виробництва та споживання.

Базуючись на традиційному визначенні управління [2] та його складових [12], а також баченні проблеми, пропонуємо розуміти під управлінням інноваційною діяльністю суб'єкта господарювання системний процес послідовного впливу на формування і досягнення цілей з метою створення умов безпечного функціонування підприємства, зростання його ринкової вартості та зміцнення конкурентних позицій на ринках.

Управління інноваційної діяльності суб'єкту господарювання поєднує систему теоретико-методологічних засад у сфері розуміння сутності, цілей, принципів та функцій управління, а також практичних підходів до їх реалізації, що мають обов'язково враховувати особливості функціонування конкретного підприємства. Відповідно, стратегічною метою управління інноваційної діяльності підприємства є створення системи, що забезпечує позитивний результат інноваційного розвитку всіх її елементів у взаємозв'язку з оптимальним використанням потенційних можливостей та інноваційних ресурсів на основі застосування базових підходів менеджменту. Тактичне управління інноваційною діяльністю передбачає конкретні дії щодо реалізації намічених цілей інноваційно-орієнтованого розвитку підприємства, тобто короткострокове управління в сфері інновацій, за якого на базі наявної інформації відбувається постійне порівняння показників стратегічного плану з досягнутими за певний період результатами розвитку. На основі отриманих результатів, здійснюється коригування окремих показників стратегічного плану, переглядаються намічені цілі управління та здійснюється корегування планів. Це відбувається за умови, якщо виявляється вплив або безпосередня дія раніше не врахованих при плануванні факторів.

Оперативне управління інноваційною діяльністю покликане вирішувати поточні або виникаючі у результаті небажаних відхилень, проблеми інноваційного розвитку. При цьому ставляться конкретні, кількісно вимірювані орієнтири та використовується переважно ситуаційний підхід. Відповідно, формування системи показників, які характеризують не лише ефективність інноваційної діяльності, а і здатність підприємств до інноваційного розвитку має ґрунтуватися на зазначених вище трьох рівнях.

Узагальнено можна визначити суб'єкт та об'єкт управління [3, 5, 8]. Перший у даному контексті є групою осіб, що складається з управлінського персоналу підприємства та залучених ззовні спеціалістів, діяльність яких спрямована на забезпечення здійснення результативно, ефективною інноваційною діяльністю на підприємстві відповідно до встановлених цілей господарювання. Об'єктом же управління є результат інноваційної діяльності, якими є інноваційні продукти, данні науково-дослідних та дослідно-конструкторських, документація, знання, досвід, консультації.

З юридичної точки зору суб'єктами інноваційної діяльності являються фізичні і юридичні особи України й іноземних держав, особи без громадянства, а також об'єднання цих осіб, які здійснюють в Україні інноваційну діяльність і залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів. В свою чергу, об'єктами в інноваційній діяльності виступає інноваційний проект, продукт, а в інноваційних підприємствах – їх господарська діяльність [9].

Безумовно, ніколи не має остаточних гарантії, що інвестиції в нові продукти чи технології стануть високорентабельними, особливо за нестабільних умов функціонування на ринку. Але методи підвищення вірогідності остаточного успіху все ж таки існують (рис. 1).

Дотримання зазначених дій управління інноваційною діяльністю допоможе забезпечити досягнення успіху та зменшити рівень ризику. Відповідно можна зробити висновок, що основною особливістю управління інноваційною діяльністю є забезпечення якісного прийняття рішень в умовах невизначеності. Однак, успішному виконанню даного завдання в більшості випадків заважає створення необхідної організаційної структури.



Рис. 1. Етапи результативного управління інноваційною діяльністю підприємства

Як продемонстрували результати дослідження, процес управління інноваційною діяльністю передбачає здійснення сукупності певних функцій, пов'язаних з організацією, плануванням, мотивацією, регулюванням і контролем впровадження інновацій. З метою забезпечення ефективності даного процесу на вітчизняних підприємствах мають створюватися відповідні системи реалізації зазначених функцій, тобто необхідно приділяти окрему увагу формуванню ефективного механізму управління інноваційною діяльністю теоретичного та практичного характеру. Слід зазначити, що інноваційна діяльність у повному обсязі має комплексний, системний характер і включає такі види роботи, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність тощо.

Як підсумок, особливість інноваційної діяльності як одного з різновидів підприємницької діяльності полягає в тому, що вона є діяльністю з підвищеним ризиком, порівняно зі звичним підприємництвом. Такий ризик обумовлений новизною, творчим характером науково-технічної роботи, можливістю отримання позитивного чи негативного результату. Засобами інноваційної діяльності слід



вважати: швидкий розвиток підприємства, низькі витрати, високі прибутки, міцні торгові марки, скорочення потреб у прогнозуванні діяльності, а також гнучкість і сумісність умов здійснення та реалізації нововведень.

Аналіз інноваційної діяльності підприємства здійснюється за наступними групами результатів, які вимірюються у вартісних, кількісних та якісних одиницях виміру (рис. 2).

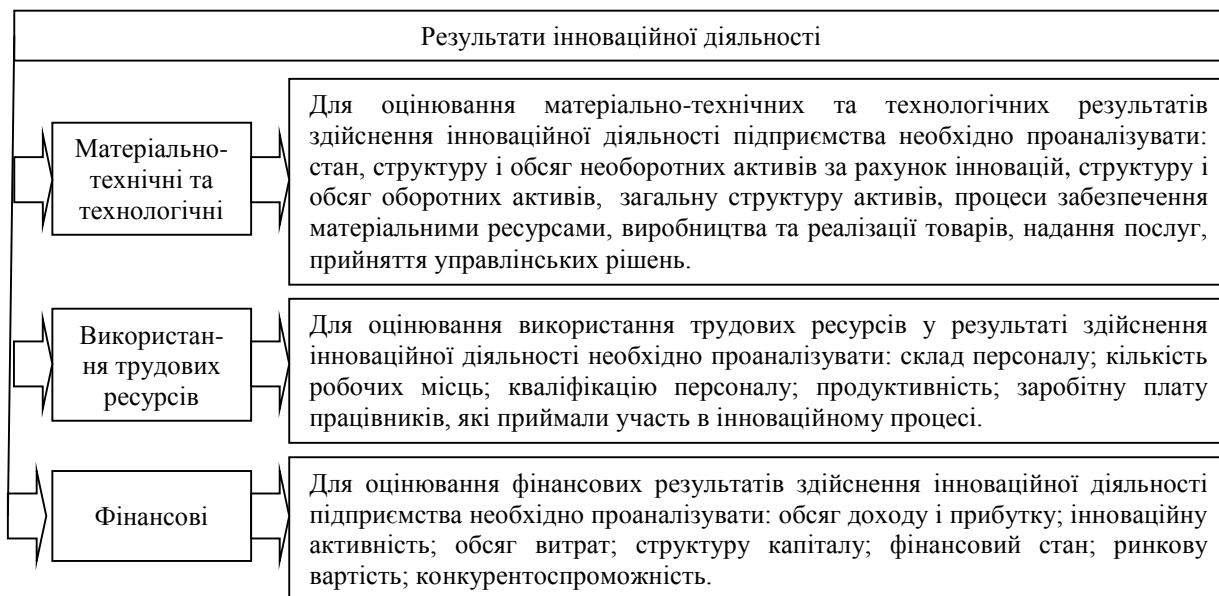


Рис. 2. Результати інноваційної діяльності [3]

Кожне підприємство, враховуючи сферу його діяльності, розмір, цілі та типи інновацій визначають основні показники результатів, а також їх критерії досягнення, у результаті чого розраховуються показники ефективності інноваційної діяльності підприємства. Такі показники мають визначатися у динаміці, що, в свою чергу, має дозволяти виявляти тенденції зміни як загального рівня інноваційного потенціалу підприємства так і характеризувати його позицію на ринку.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Результати дослідження демонструють, що основні підходи, які розкривають сутність терміну “інновація”, розглядають її як цільова зміна, процес і результат.

Відповідно до отриманих результатів, однією з головних цілей інноваційної діяльності підприємства є забезпечення та підтримка достатнього рівня його конкурентоспроможності й економічної безпеки. Окрім цього на сьогоднішній день, впровадження інновацій розглядається як один із способів підвищення конкурентоздатності продукції, що виробляються, та підприємств загалом, підтримки високих темпів розвитку і рівня прибутковості. Внаслідок використання інновацій суттєво змінюються кількісні та якісні характеристики сфер виробництва

та споживання, прискорюється економічний розвиток, забезпечується інтенсифікація суспільного виробництва.

Забезпечення та ефективне здійснення інноваційної діяльності є тим чинником, який створює можливості економічного розвитку підприємства. Для збереження високого рівня конкурентоспроможності в умовах мінливого господарського середовища необхідно активніше впроваджувати інновації на усіх рівнях економіки країни.

Значною складністю здійснення змін на підприємствах у розвинених країнах є визначення оптимального співвідношення між підтримкою стабільності існуючої системи та проведенням необхідних перетворень. В свою чергу, для вітчизняних підприємств зазначена проблема значно посилюється суттєвою нестачею фінансово-інвестиційних ресурсів спрямованих на подальший інноваційно-орієнтований розвиток. Саме тому перспективою подальших досліджень стає виявлення нових додаткових джерел фінансування інноваційної діяльності та пошук оптимального співвідношення між підтримкою стабільності існуючої системи та проведенням необхідних перетворень.

Встановлено, що формування системи показників, які характеризують не лише ефективність інноваційної діяльності, а і здатність підприємств до інноваційного розвитку має ґрунтуватися на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях управління. Але проблемним напрямом залишається формування такої універсальної системи показників.

Сформовані в роботі етапи результативного управління інноваційною діяльністю підприємства мають сприяти забезпеченню досягнення успіху реалізації інноваційного проекту. Цей процес передбачає визначення найбільш перспективних інноваційних напрямів діяльності, використання різноманітних джерел новаторських ідей, визначення кількісних та якісних цілей проекту, основних етапів роботи з реалізації, аналіз ймовірних умов реалізації та пов'язаних з цим ризиків, затвердження та прийняття проекту, здійснення контролю процесу впровадження.

1. Покропивний С.Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 24-31.

2. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. / Йозеф Алоіз Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.

3. Вакалюк В.А. Опорний конспект лекцій з курсу «Інноваційний менеджмент»: Навчальний посібник. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 202 с.

4. Ивасенко А.Г., Никонова Я.И., Сизова А.О. Инновационный менеджмент. – Издательство: КноРус, 2009 г. – 416 с.

5. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.

6. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.

7. Економіка і організація інноваційної діяльності: Підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін./ за ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. — К.: ВД «Професіонал», 2004.

8. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2012. – 448 с.

9. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.

10. Кирина Л.В., Кузнецова С.А. Стратегия инновационной деятельности предприятия // Формирование механизма управления предприятием в условиях рынка / Под ред. В.В. Титова. – 2008. – 491 с.

11. Діденко Є.О. Управління економічною безпекою підприємства [Текст]: автореферат дис. канд. екон. наук: 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами ( за видами діяльності ): захищена 14.02.2012 / Є.О. Діденко; КНУТД. – К. : КНУТД, 2012. – 20 с.

12. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук – К.: КНЕУ, 2003. – 180 с.

## **ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОСНОВА ЕГО СТАБИЛЬНОГО И ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ**

**Диденко Е.А., Воловая Е.В.**

*Киевский национальный университет технологий и дизайна*

*Рассмотрена необходимость осуществления инновационной деятельности как одного из приоритетных факторов обеспечения экономического развития предприятий. Осуществлён анализ сущности понятия “инновация” и представлено видение подхода к их классификации. Представлены подходы к формулированию понятия “инновация”.*

*Ключевые слова: инновации, развитие, инновационная деятельность, инновационное развитие.*

## **INNOVATION ACTIVITIES OF ENTERPRISES AS A BASIS STABLE AND SAFE DEVELOPMENT**

**Didenko E.O., Volova O.V.**

*Kyiv National University of Technologies and Design*

*Discusses the need for innovation as one of the priorities for economic development ventures. The analysis of the approaches to the formulation of the essence of the concepts of “innovation”. Submitted approaches to the formulation of the concept of “innovation”.*

*Keywords: innovation, development, innovation activities, innovative development.*